
Economia mundial

Desconstruint
el capitalisme global

G. Cairó i Céspedes (coord.)

R. Franquesa, I. Maestro-Yarza,

X. Martí-González, J. C. Palacios Cívico

UBe

≡EconomiaUB≡

Sumari

PART I

CAPITALISME. CONCEPTES I DINÀMICA

1. ANÀLISI ECONÒMICA. METODOLOGIA I CONCEPTES

Irene Maestro-Yarza, Ramon Franquesa 21

1. Introducció 21
2. La ciència econòmica: objecte d'estudi i mètode..... 21
3. Evolució de la ciència econòmica 25
4. Conceptes d'estructura econòmica..... 30
 - 4.1. Mode de producció 32
 - 4.2. Formació social..... 33
 - 4.3. Sistema econòmic 34
 - 4.4. Dinàmica estructural..... 35
5. Idees clau 36
6. Referències bibliogràfiques i videogràfiques..... 38

2. RELACIONS ECONÒMIQUES I DINÀMICA CAPITALISTES

Gemma Cairó i Céspedes, Irene Maestro-Yarza 39

1. Introducció 39
2. La circulació capitalista de mercaderies i la valorització del capital 39
 - 2.1. La llei del valor 41
 - 2.2. El cicle del capital 42
 - 2.3. Els motors del capitalisme: les relacions estructurals bàsiques 44
3. La dinàmica capitalista: lleis i efectes 45
 - 3.1. Les lleis de la dinàmica capitalista 46
 - 3.1.1. La llei de sobre població relativa 46
 - 3.1.2. La reproducció ampliada del capital i la proporcionalitat..... 48
 - 3.1.3. La tendència decreixent de la taxa mitjana de guany 49
 - 3.2. Els efectes de la dinàmica capitalista..... 51
 - 3.2.1. El desenvolupament cíclic 51
 - 3.2.2. La concentració i la centralització del capital..... 53
 - 3.2.3. L'expansió «exterior» del capital 55
 - 3.3. La periodització: fases del desenvolupament capitalista 56
4. Idees clau 57
5. Referències bibliogràfiques i videogràfiques..... 59

PART II

SISTEMA CAPITALISTA MUNDIAL

3. LA FORMACIÓ HISTÒRICA DEL SISTEMA CAPITALISTA MUNDIAL

<i>Ramon Franquesa, Gemma Cairó i Céspedes</i>	63
1. Introducció	63
2. Desenvolupament històric del capitalisme	64
2.1. Factors que permeten el capitalisme	64
2.2. El sorgiment de les formacions capitalistes	66
3. L'expansió mundial del capitalisme	66
3.1. Una aproximació teòrica	67
3.2. Una aproximació empírica	70
4. El fracàs de les experiències socialistes del segle xx	75
5. La globalització capitalista	77
6. Idees clau	80
7. Referències bibliogràfiques i videogràfiques	81

4. EL SISTEMA CENTRE-PERIFÈRIA. LA NOVA SEMIPERIFÈRIA

<i>Gemma Cairó i Céspedes</i>	83
1. Introducció	83
2. El sistema Centre-Perifèria i el concepte d'articulació	83
2.1. El Centre: el model d'acumulació autocentrat	86
2.2. La Perifèria: el model d'acumulació perifèric o extravertit	89
2.3. Classificació dels països	91
3. La Semiperifèria en el marc del sistema Centre-Perifèria	93
3.1. L'emergència de la Semiperifèria	93
3.2. L'articulació incompleta de la Semiperifèria	99
3.3. A manera de conclusió: la Semiperifèria i el capitalisme global	103
4. Idees clau	104
5. Referències bibliogràfiques i videogràfiques	104
Apèndix 1. Classificació regional i econòmica dels països	106
Apèndix 2. Classificació dels països segons el nivell de renda per càpita	108

5. GLOBALITZACIÓ, NEOLIBERALISME I CRISI

<i>Gemma Cairó i Céspedes</i>	109
1. Introducció	109
2. Antecedents: fordisme, crisi dels anys setanta i emergència del neoliberalisme	110
2.1. Capitalisme fordista i edat d'or del capitalisme (1945-1970)	110
2.2. El neoliberalisme i les polítiques d'ajust estructural	112

3. El capitalisme neoliberal i la Gran Recessió.....	117
3.1. Globalització i financerització.....	117
3.2. Les bases del capitalisme neoliberal: les causes de la Gran Recessió.....	121
3.2.1. La hipertròfia financera i l'economia de «casino»	123
3.2.2. El conflicte distributiu: contracció salarial, sobreendeutament i desigualtat	128
3.2.3. La qüestió de la productivitat: la Semiperifèria emergent i els desequilibris globals.....	136
3.3. A manera de conclusió: la crisi financera com a detonant de la Gran Recessió.....	143
4. Idees clau.....	144
5. Referències bibliogràfiques i videogràfiques.....	145

PART III

ELS RECURSOS DEL SISTEMA

6. ESTRUCTURA I DINÀMICA DEMOGRÀFICA.

LA RELACIÓ POBLACIÓ-ECONOMIA

<i>Irene Maestro-Yarza</i>	149
1. Introducció	149
2. Estructura demogràfica mundial	149
2.1. Volum i distribució espacial de la població	149
2.2. Estructura d'edats	150
2.3. Procés d'urbanització	152
2.4. L'activitat econòmica.....	154
3. Dinàmica demogràfica mundial	155
3.1. Mortalitat	157
3.2. Natalitat.....	158
3.3. Moviments migratoris.....	159
4. La relació bidireccional demografia-economia	160
4.1. La relació demografia-economia	161
4.2. La relació economia-demografia	162
4.2.1. La relació economia-mortalitat.....	162
4.2.2. La relació economia-moviments migratoris.....	163
4.2.3. La relació economia-natalitat.....	166
5. Idees clau.....	170
6. Referències bibliogràfiques i videogràfiques.....	172

7. RECURSOS NATURALS I ENERGÈTICS

<i>Ramon Franquesa</i>	173
1. Introducció	173

2.	Els recursos perennes	173
2.1.	L'aigua.....	174
3.	Els recursos renovables	176
3.1.	Els recursos forestals	176
3.2.	Els recursos pesquers	179
4.	Els recursos exhauribles	181
4.1.	Els recursos minerals no energètics	182
4.1.1.	Concentració minera	182
4.1.2.	Interdependència asimètrica	182
4.1.3.	Problemàtica de les exportacions de minerals.....	184
4.1.4.	Reserves i preus.....	185
5.	Els recursos energètics	187
5.1.	Models energètics	187
5.2.	Capitalisme i energia	189
6.	Idees clau	193
7.	Referències bibliogràfiques i videogràfiques.....	194
	Apèndix 1. Recursos disponibles d'aigua per càpita, 2014.....	195
	Apèndix 2. Percentatge d'aigua renovable usada per països, 2014	195
	Apèndix 3. Variació anual de la superfície forestal, 1990-2015.....	196
8.	L'AGRICULTURA I L'ALIMENTACIÓ MUNDIALS	
	<i>Irene Maestro-Yarza</i>	197
1.	Introducció	197
2.	La capitalització de l'activitat agrícola	197
2.1.	El paper de l'agricultura en el capitalisme.....	198
3.	Tipologies d'explotacions agràries	199
3.1.	Explotacions agràries al Centre	200
3.2.	Explotacions agràries a la Perifèria.....	201
4.	L'alimentació al món	203
4.1.	La producció agroalimentària mundial.....	203
4.2.	La distribució i el comerç agroalimentari mundial	206
4.3.	El consum agroalimentari mundial.....	211
4.3.1.	La fam al món: dimensió del problema.....	212
4.3.2.	Les causes de la fam i les estratègies per afrontar-la	215
5.	Idees clau	217
6.	Referències bibliogràfiques i videogràfiques.....	218
	Apèndix 1. Producció mundial de blat (milers de milions de tones)	220
	Apèndix 2. Balança comercial del blat (exportacions-importacions) (milers de milions de tones)	220

9. CRISI ECOLÒGICA

<i>Ramon Franquesa</i>	221
1. Introducció	221
2. La infraestructura del sistema mundial en crisi: l'avís del Club de Roma ...	221
3. L'anàlisi de la petjada ecològica	223
4. Decreixement: una proposta polèmica	226
5. Les respostes institucionals a la crisi ambiental	227
6. Idees clau	231
7. Referències bibliogràfiques i videogràfiques	232
Apèndix. Distribució mundial per països de la petjada ecològica, 2007	233

PART IV

FÀBRICA MUNDIAL I GLOBALITZACIÓ PRODUCTIVA

10. PROCESSOS D'INDUSTRIALITZACIÓ. LA FÀBRICA MUNDIAL

<i>Gemma Cairó i Céspedes, Irene Maestro-Yarza</i>	237
1. Introducció	237
2. El procés d'industrialització capitalista	238
2.1. Les fases de la industrialització	238
2.1.1. La industrialització segons els sistemes tecnològics: les revolucions industrials	239
2.1.2. Les fases de la industrialització segons l'organització del procés de treball	241
3. Estratègies i models d'industrialització: la industrialització perifèrica	243
3.1. Industrialització per substitució d'importacions (ISI)	244
3.2. Industrialització per substitució d'exportacions (ISE)	246
4. La nova divisió internacional del treball i els canvis en la indústria manufacturera: la fàbrica mundial	251
5. Idees clau	256
6. Referències bibliogràfiques i videogràfiques	258
Apèndix. Classificació de l'ONUDI dels països segons el grau d'industrialització	258

11. GLOBALITZACIÓ PRODUCTIVA I CADENES DE VALOR GLOBAL

<i>Gemma Cairó i Céspedes</i>	259
1. Introducció	259
2. Globalització productiva i formes d'internacionalització del capital	259
2.1. Globalització productiva i empreses transnacionals	260
2.2. La internacionalització del capital	262

2.2.1.	La inversió estrangera directa.....	263
2.2.2.	Noves formes d'internacionalització: l'externalització i les <i>non-equity modes</i>	268
3.	Cadena de valor global: la participació dels països en la globalització productiva	272
3.1.	CVG i la mesura del valor en la globalització	272
3.1.1.	El valor afegit en el comerç.....	274
3.2.	Distribució dels guanys derivats de la participació en les CVG.....	276
3.3.	A manera de conclusió: CVG i desenvolupament	280
4.	Idees clau	281
5.	Referències bibliogràfiques i videogràfiques	282
	Apèndix. Zones de processament d'exportacions (percentatge d'exportacions ZPE sobre les exportacions totals)	284

PART V

GLOBALITZACIÓ COMERCIAL

12. COMERÇ MUNDIAL. ESTRUCTURA I TEORIES

	<i>Gemma Cairó i Céspedes, Xavi Martí-González</i>	287
1.	Introducció	287
2.	Característiques del comerç mundial	288
2.1.	Participació regional en el comerç mundial	290
2.2.	Composició sectorial del comerç mundial	292
2.3.	Comerç intrarregional i comerç interregional	296
2.4.	El comerç d' <i>inputs</i> intermedis	299
3.	L'evolució de la relació real d'intercanvi: guanys i pèrdues en el comerç internacional	302
3.1.	La RRI al llarg del segle xx i la problemàtica dels productes bàsics	303
3.2.	Canvis en la RRI a principis del segle xxi	307
4.	A manera de conclusió: l'elevat grau de concentració del comerç mundial o un comerç mundial molt desigual	310
5.	Aproximacions teòriques al comerç internacional	312
5.1.	Aproximacions ortodoxes	312
5.1.1.	Teoria clàssica del comerç internacional	312
5.1.2.	Les noves teories sobre el comerç internacional	313
5.1.3.	Els enfocaments del comerç internacional més recents	314
5.2.	Aproximacions heterodoxes	315
5.2.1.	Teoria estructuralista de la tendència al deteriorament dels termes d'intercanvi	315
5.2.2.	Teoria neomarxista de l'intercanvi desigual	316

6. Idees clau.....	316
7. Referències bibliogràfiques i videogràfiques.....	317
Apèndix 1. Grau d'obertura dels països (exportacions i importacions sobre el PIB), 2015.....	319
Apèndix 2. Comerç per càpita, 2015.....	319
Apèndix 3. Variació trimestral dels índexs de preus, 1970-2008.....	320
 13. INSTITUCIONS DEL COMERÇ INTERNACIONAL	
<i>Ramon Franquesa</i>	321
1. Introducció	321
2. La Conferència de Bretton Woods i la creació del GATT	322
3. El funcionament del GATT i la seva crisi	325
4. L'Organització Mundial del Comerç	327
5. De l'OMC als tractats d'inversió i comerç	330
5.1. El TTIP, una negociació fallida	331
5.2. Els tractats de comerç en la cruïlla	338
6. Idees clau.....	340
7. Referències bibliogràfiques i videogràfiques.....	341

PART VI

GLOBALITZACIÓ FINANCERA

14. GLOBALITZACIÓ FINANCERA I TRANSFORMACIONS DEL SISTEMA FINANCER INTERNACIONAL	
<i>Xavi Martí-González</i>	345
1. Introducció	345
2. Transformacions del sistema monetari i del sistema financer internacional	346
2.1. Canvis en el sistema monetari internacional.....	346
2.1.1. El sistema del patró or	347
2.1.2. El sistema del patró or-dòlar	348
2.1.3. Vers unes noves relacions monetàries	349
2.1.4. El trilema de la impossibilitat de Mundell-Fleming.....	351
2.2. Causes i naturalesa de la globalització financera	353
2.3. La nova lògica del sistema financer i els nous agents i inversors financers	355
3. Globalització financera i caracterització dels fluxos financers internacionals	359
3.1. Evolució dels fluxos financers internacionals.....	359
3.2. Dinàmica financera als països de la Perifèria.....	361

3.2.1.	Els fluxos de capital a la Perifèria fins al 2000	363
3.2.2.	Els fluxos de capital a la Perifèria del 2000 al 2008	365
3.2.3.	Els fluxos de capital a la Perifèria després de la crisi del 2008.....	366
3.	Idées clau	372
4.	Referències bibliogràfiques i videogràfiques	374
	Apèndix. El sistema financer i els mercats internacionals de capital	376

15. FINANCERITZACIÓ I IMPACTES DE LA GLOBALITZACIÓ FINANCERA

	<i>Xavi Martí-González, Gemma Cairó i Céspedes, Ramon Franquesa</i>	385
1.	Introducció	385
2.	La financerització de les economies nacionals	386
2.1.	La tesi de la financerització.....	388
2.2.	Visió crítica de la financerització	389
3.	Impactes de la globalització financera sobre les economies nacionals	392
3.1.	Crisis financeres.....	392
3.1.1.	Crisis monetàries en la Perifèria	395
3.1.2.	La crisi financera del Sud-est asiàtic, 1997-1998.....	396
3.2.	La qüestió del sobreendeutament.....	399
3.2.1.	La teoria del sobreendeutament.....	400
3.2.2.	La crisi del deute extern a l'Amèrica Llatina a la dècada de 1980.....	402
4.	A manera de conclusió: la crisi financera dels anys 2007-2008	406
5.	Idées clau	414
6.	Referències bibliogràfiques i videogràfiques	416
	Apèndix. Actius financers dels grans bancs sistèmics en relació amb el PIB del seu país	418

16. INSTITUCIONS FINANCERES INTERNACIONALS

	<i>Ramon Franquesa</i>	419
1.	Introducció	419
2.	El Fons Monetari Internacional	420
3.	Del Banc Internacional per a la Reconstrucció i el Foment al Banc Mundial	425
4.	El sistema monetari europeu i el Banc Central Europeu	428
4.1.	El sistema monetari europeu	428
4.2.	El Banc Central Europeu	429
5.	Els nous camins: el Consell d'Estabilitat Financera i el Nou Banc de Desenvolupament	434
5.1.	El Consell d'Estabilitat Financera	434
5.2.	El Nou Banc de Desenvolupament.....	436
6.	Idées clau	440
7.	Referències bibliogràfiques i videogràfiques	441

PART VII

DESENVOLUPAMENT I DESIGUALTAT

17. DESIGUALTAT GLOBAL	
<i>Gemma Cairó i Céspedes</i>	445
1. Introducció	445
2. L'anàlisi econòmica de la desigualtat	446
3. Evolució històrica de la desigualtat global	448
3.1. Mesurar la desigualtat mundial	451
4. Desigualtat en els anys de neoliberalisme i globalització	452
4.1. Desigualtat nacional a partir de la dècada de 1980	453
4.2. Desigualtat mundial i globalització	459
4.2.1. Canvis distributius en la renda real	459
4.2.2. Desigualtat i riquesa acumulada	465
5. A manera de conclusió: convergència, desigualtat i divergència	467
6. Idees clau	469
7. Referències bibliogràfiques i videogràfiques	470
Apèndix. Els tres conceptes que defineixen la desigualtat mundial	472
18. TEORIES I MESURA DEL DESENVOLUPAMENT	
<i>Juan Carlos Palacios Cívico</i>	473
1. Introducció	473
2. Teories i paradigmes del desenvolupament	474
2.1. Els pioners i la teoria de la modernització	474
2.2. Teoria estructuralista	476
2.3. Teoria neomarxista	478
2.4. El paradigma neoclàssic	479
2.5. El postdesenvolupament i la crítica del desenvolupament	479
3. El concepte de desenvolupament	481
3.1. L'enfocament economicista	481
3.2. L'enfocament de les necessitats bàsiques	482
3.3. L'enfocament multidimensional i el paradigma del desenvolupament humà	482
4. La promoció internacional del desenvolupament	484
4.1. Marc institucional	484
4.2. Indicadors	487
4.3. La nova agenda internacional	490
5. Idees clau	492
6. Referències bibliogràfiques	493

PART I
CAPITALISME. CONCEPTES I DINÀMICA

1. INTRODUCCIÓ

Segons la metodologia científica, l'economia és una ciència en transformació constant. De fet, tota ciència està sempre en construcció, però en el cas de l'econòmica aquesta provisionalitat deriva de límits que van més enllà de la capacitat dels investigadors corresponents i que estan arrelats en la seva naturalesa. En aquest capítol s'intentarà donar una explicació a aquestes limitacions i oferir una mirada general sobre la seva evolució. Es pretén ajudar a entendre, en perspectiva, els debats actuals que afronten diverses escoles de pensament econòmic que, des de diversos paradigmes —en general asprament confrontats entre si—, aspiren a explicar i a donar respostes als reptes econòmics de l'actualitat. Uns reptes que, per cert, són més greus que mai.

El capítol acaba amb la presentació succinta d'alguns conceptes bàsics de l'enfocament econòmic estructural, que permeten analitzar les societats des del punt de vista estructural. Els conceptes que aquí es descriuen ens serviran per analitzar les característiques del capitalisme, entès com una manera d'organitzar les societats, en la seva forma de produir, distribuir i consumir, amb una pròpia dinàmica de funcionament global.

2. LA CIÈNCIA ECONÒMICA: OBJECTE D'ESTUDI I MÈTODE

Moltes són les definicions que, a partir de criteris diferents, s'han donat al concepte de *ciència*. N'hi ha que s'han centrat en la necessitat de l'existència d'un objecte d'estudi, mentre que d'altres han posat l'èmfasi en el mètode utilitzat per dur a terme aquest estudi. Malgrat això, les definicions més acceptades són les que s'han fixat conjuntament tant en l'objecte com en el mètode. Seguint M. Bunge (1973), la ciència es pot definir com el conjunt d'idees que constitueixen un coneixement que reuneix tot un seguit de característiques: és racional —caracteritzada per la coherència i/o consistència dels seus enuncisats—, sistemàtica, objectiva —persegueix la veritat fàctica i comprova o verifica, mitjançant l'observació i/o l'experimentació, la seva adaptació als fets— i perfectible, ja que es troba en un procés continu envers l'avenç del coneixement. La ciència és *històrica* —canviant al llarg del temps—

i també és un producte *sociocultural*, atès que els científics viuen en una societat i comparteixen amb ella una cultura, uns valors, etc. Però cal aprofundir una mica més en els trets definitoris i diferenciadors de la ciència respecte d'altres pràctiques no científiques.

En definitiva, la ciència és una activitat intel·lectual que permet —mitjançant un procediment lògic, és a dir, de manera ordenada i sistemàtica (mètode)— validar les lleis que governen la realitat objectiva (objecte d'estudi). Una activitat intel·lectual sense objecte pot ser molt complexa o elegant, però no és ciència. És especulació, i no es pot discutir científicament.

En el cas de les ciències socials, la *realitat social* es constitueix en el seu objecte d'estudi pel fet que es tracta d'una existència objectiva, estructurada, canviant o dinàmica, però que segueix certes pautes o lleis d'evolució o canvi que poden ser estudiades. Les ciències socials, per tant, tenen un objecte perfectament observable: la realitat social.

Pel que fa a l'economia, no existeix unanimitat a l'hora de delimitar i precisar el seu objecte d'estudi. La definició més coneguda, molt arrelada en la concepció clàssica de l'economia com a ciència de la riquesa, és la que L. Robbins va formular el 1932. Aquest autor va dir que l'economia és la «ciència que estudia la conducta humana com una relació entre fins i mitjans que tenen usos alternatius». Malgrat que hi ha un ampli consens sobre la seva validesa, no tots els economistes l'accepten, com tampoc accepten la definició clàssica sobre la qual es fonamenta.

Bàsicament, les crítiques se centren en el fet que aquesta definició no solament considera l'economia una ciència *atemporal*, sinó també una mera praxeologia —una lògica d'elecció formal— resultat d'extrapolar els comportaments de l'individu —considerat aïlladament com a *homo economicus*— en el conjunt de la societat. A més, seria una ciència centrada a estudiar només les relacions entre els éssers humans i les coses, deixant de banda les relacions entre els mateixos éssers humans, és a dir, les relacions socials. En definitiva, li retreuen que no té en compte les peculiaritats de la ciència econòmica com a ciència factual, aplicada i social. Aquestes peculiaritats es presenten per la conjunció de tres aspectes principals: no es pot obviar que la realitat econòmica és un entramat de relacions canviants —per tant, els conceptes i les categories teòriques que s'han d'utilitzar no són aliens al temps i al lloc d'estudi—; la realitat observada és multidisciplinària, per la qual cosa cal tenir en compte molts aspectes no estrictament econòmics; i, finalment, l'analista forma part de la realitat observada, raó per la qual no es pot abstenir d'un cert grau de subjectivisme que caldrà explicitar.

Les inconsistències de la definició de Robbins han estat assenyalades tant per economistes ortodoxos com per economistes heterodoxos. Així, es pot afirmar que en la història del pensament econòmic existeixen, en termes generals, dues formulacions alternatives, fonamentalment antagòniques, per apropar-se a l'economia. Una d'elles es pot identificar amb el terme *anàlisi econòmica* (*Economics*) i l'altra, amb *economia*

política. La primera defineix l'economia a la manera de Robbins (1932), és a dir, com l'assignació de recursos escassos susceptibles de ser utilitzats amb finalitats alternatives, i escull l'escassetat com a element definitori. Com assenyala Guerrero (2002), la cadena conceptual d'aquest enfocament ortodox es podria resumir així: individu – escassetat – elecció – eficiència – intercanvi – mercat – economia de mercat. En definitiva, entén allò econòmic com tot allò que es canvia per diners, en què el preu és el filtre per separar tot el que és econòmic del que no ho és. Per altra banda, la segona formulació, a partir de l'enfocament de l'economia política, defineix l'economia com la ciència que estudia la creació de la riquesa i la distribució del producte entre les diferents classes socials, posant l'accent en el procés de reproducció social. És a dir, en com les diferents societats s'organitzen *materialment* per tal de garantir la seva sostenibilitat i perdurabilitat al llarg del temps. En aquest segon cas, la cadena conceptual seria: societat – reproducció – treball – producte social – excedent – mode de producció – capitalisme.

L'enfocament de l'economia política presenta l'avantatge que permet considerar activitats econòmiques totes les relacionades amb la producció, la distribució i el consum de béns materials; i, per tant, destaca que el rellevant és la capacitat de produir i reproduir els béns. L'activitat econòmica es manifesta a la vegada com una combinació d'immutabilitat i canvi, i ha d'incorporar dues menes d'intercanvi: el dels homes i les dones amb la natura i el dels individus entre si. En definitiva, l'activitat econòmica és un procés que adopta formes de creixement, evolució, adaptació, assimilació i canvi. L'economia, com a estudi de les condicions de reproducció, ha de reunir elements axiològics, materials i institucionals (en un conjunt tan coherent com sigui possible).

En aquesta aproximació a l'objecte d'estudi, des del plantejament reproductiu i global de l'economia política, doncs, podem caracteritzar la naturalesa de l'anàlisi econòmica des d'una perspectiva triple:

- El caràcter *històric* del procés econòmic, el qual implica negar l'existència de lleis universals (i eternes). En la mesura que el procés econòmic té un caràcter històric, també ho seran les lleis que expliquen el comportament dels fenòmens econòmics. Com ha afirmat Gill (2002), la producció no es troba tancada en lleis naturals independents de la història.
- La dimensió *social* de l'economia, la qual posa en relleu les relacions de l'individu amb l'entorn, amb la societat. No s'entenen els individus com a éssers aïllats, racionals i «econòmics» —l'*homo economicus*—, sinó interactuant entre ells basant-se en diferents paràmetres i interessos.
- La concepció de la realitat econòmica com un sistema *obert*, és a dir, com un sistema amb interacció constant i condicionament mutu amb altres sistemes diferents de l'econòmic, com poden ser l'ecològic o el polític.

Un cop discutit l'objecte d'estudi de l'economia com a ciència, cal plantejar-se les seves dificultats metodològiques, algunes de les quals les comparteix amb la resta de les ciències socials.

En primer lloc, l'economia es veu abocada a emprar el *mètode deductiu*, ja que, en no poder experimentar, no li resulta accessible el mètode inductiu, que és el que utilitzen les ciències experimentals. No és una qüestió d'opció: no és possible fer experiments amb les societats.

Quadre. El mètode científic

Hi ha dos grans mètodes científics: l'inductiu i el deductiu.

El *mètode inductiu* va d'allò particular a allò general. Parteix d'observar realitats concretes per inferir proposicions generals en comprovar que aquestes veritats particulars repeteixen un mateix patró. És aquesta comprovació el que permet suposar que estan sotmeses a una mateixa llei. Es tracta d'un procediment pel qual inferim, de veritats particulars conegudes, una veritat general desconeguda. És propi de les ciències experimentals, que poden contrastar les seves hipòtesis mitjançant experiments successius i repetits. Es tracta, per tant, d'una recerca oberta en què per molt que es tingui una intuïció prèvia dels resultats possibles, aquests poden acabar essent inesperats. Per tant, és una recerca difícil de controlar prèviament, perquè mai es pot estar segur de quins seran els resultats finals. Això fa que no pugui ser tan controlable pels finançadors o per qui la dirigeixi. Les hipòtesis són validades i donen lloc a lleis sòlides i acceptades gràcies al procés d'experimentació.

El *mètode deductiu* va d'allò general a allò particular. Parteix d'una intuïció sobre quina pot ser l'explicació dels comportaments particulars, sobre els quals no podem experimentar. Per tant, a partir de l'observació, es du a terme un procés intel·lectual en què s'aïllen conceptualment els fenòmens o les lleis més generals (abstracció) i s'hi van incorporant de manera progressiva noves dades que donin una complexitat més gran a l'objecte d'estudi i ens permetin apropar-nos a la seva manifestació real objectiva. Tot seguit, mira de saber si aquesta intuïció (hipòtesi) es confirma en aquelles situacions en què es produeixen les condicions particulars. És un mètode propi de les ciències socials, on no hi ha la possibilitat d'experimentar. Aquest mètode permet establir lleis amb diferents punts d'abstracció, de manera que, com més abstracció, més generalitat de la llei i menys complexitat del fenomen explicat; mentre que, com menys abstracció, més creixerà la concreció de la llei i més complexitat i menys generalitat de l'explicació obtinguda. El fet que abans d'investigar —i, per tant, observar casos particulars similars— sapiguem el que volem trobar, implica que els resultats siguin previsibles. És a dir, abans de començar a investigar, ja se sap el que es busca i, per tant, si qui comanda la recerca no té interès en aquests resultats, podrà condicionar la direcció de l'estudi. Això vol dir que és un tipus d'investigació que pot estar molt dirigida per qui la finança o la controla.

Així, sovint es troben medicaments de manera inesperada, que fins i tot curen coses diferents de les previstes. En canvi, desenes de milers d'economistes no van anticipar la crisi del 2008 perquè no hi havia gaire interès a obtenir uns resultats que haurien limitat els beneficis especulatius obtinguts per les entitats financeres abans de la fallida en qüestió.